

Edito

Kunst en cultuur:

Remedie tegen kortademigheid

Jef Peeters

Wij willen te veel! Dat is het fundamentele probleem van het consumentisme, aldus Juliet Schor op haar Oikos-lezing in Antwerpen. Het brengt onze samenleving in een soort overspanning waaraan de roep om onthaasting niet vreemd is. Het lijkt paradoxaal dat juist nu er meer mogelijkheden zijn dan ooit, kortademigheid troef is. Ook groenen ontsnappen niet aan dat soort ambivalenties. Al zoeken zij binnst naar een kritische standpunt, als deel van die samenleving kunnen zij zich niet volledig onttrekken aan de moderne motivatie- en verwachtingspatronen. Vooral wanneer algemene of lange termijnopvattingen vandaag concreet gemaakt moeten worden botst men daar nogal mee. Dat wordt scherp duidelijk wanneer groenen mee beleidsverantwoordelijkheid gaan dragen. De eigen fundamentele opvattingen worden dan voortdurend geconfronteerd met de verwachtingen van het publiek, en de vertolking ervan via de media. De evidentie waarmee daarbij argumenten geponeerd worden maken een publieke discussie niet eenvoudig. Een ingeburgerd verwachtingspatroon laat zich niet graag in het hart raken.

Ik geef twee recente voorbeelden. De verschillende voedselcrisissen kunnen we zien als een symptoom van onze verlangenstructuur, van een te veel tegelijkertijd willen. Gevarieerd, rijk, overvloedig, goedkoop en tezelfdertijd veilig voedsel... daar moest de industrialisering van de landbouw voor zorgen. De voedselketen werd langer, de afstand tussen producent en verbruiker groter, alsook de kans dat er iets ernstigs mis kan gaan. In de paars-groene regering die volgde op de dioxinecrisis kregen de groenen bevoegdheid over de voedselveiligheid. De zogenaamde mini-PCB-crisis laat zien dat wanneer groenen de risicomaatschappij moeten gaan beheren, ze haast onvermijdelijk in paradoxen terecht komen. Vanuit hun eigen langetermijnvisie kunnen zij de voedselketen niet zomaar proberen efficiënter te beheren, maar moeten zij die opnieuw proberen in te korten en intrinsiek veiliger te maken. 'Foutvriendelijkheid' is hier nog steeds een goed begrip voor. Er kan immers altijd iets mis gaan. Zorg dus voor een structuur waarin kleine fouten geen epidemische vormen kunnen aannemen, en waarin de consument voor zijn informatie minder afhankelijk wordt van experts. Maar die hervorming vraagt om een lange adem, terwijl het publiek moeilijk kan leven met de gedachte dat er altijd iets mis kan gaan, en dus nu van de groenen verwacht dat zij de betere beheerders zijn. Groen beleid zit voor een stuk gevangen in de verwachtingen van onze samenleving.

De beslissing om de kerncentrales op termijn te sluiten roept ongeloof op bij een aantal wetenschappers uit de energiebranche. De regering zou onvoldoende rekening houden met wetenschappelijke en economische motieven, en beschikt niet over alternatieve oplossingen voor de energievoorziening. 'De kerncentrales worden gesloten om ideologische redenen' heet het. Juist! En wat is daar mis mee? Of gaat politiek soms niet meer over de fundamentele opties voor de samenleving? Groen beleid richt zich met die beslissing op duurzame ontwikkeling in de brede zin. Om tot een rechtvaardiger wereld te komen moet de ecologische voetafdruk van het Noorden drastisch verkleinen. Energiebesparing valt dan niet weg te lachen als een niet-alternatief, maar wordt een opgave van eerste orde. En dat vraagt om efficiëntie, het bijstellen en heroriënteren van onze verlangens. De beslissing om de kerncentrales te sluiten kan daarin helpen als het doorbreken van een vicieuze cirkel en het aanwakkeren van maatschappelijke creativiteit. Voor anderen doemt blijkbaar onmiddellijk het schrikbeeld op van een tekort aan elektriciteit over enkele decennia. Kortademigheid?

Beide voorbeelden duiden nog maar eens aan dat groene politiek onmogelijk is zonder een diepgaande culturele beweging. Kunnen we de consumerende burger positieve motieven aanreiken om daarin mee te stappen? Moderne mensen hebben het duidelijk moeilijk met de beperktheid en eindigheid van hun leven, en dus met efficiëntie. Welk zelfbegrip is hier in het spel? Cultuurfilosofisch onderzoek heeft al heel wat inzichten aangedragen omtrent de fundamentele culturele motieven die het aangezicht van het moderne leven bepalen. Een belangrijk element lijkt de opwaardering van het leven als leven op zich. De mens begrijpt zichzelf daarbij vooral als behoeftig wezen. En zo wordt een 'vervuld' leven allereerst een 'voldaan' leven. Zeggen dat behoeften en hun bevrediging eindeloos zijn, is wellicht het intrappen van een open deur. Het

punt is dat vanuit dergelijk zelfbegrip leven een voortdurend streven naar vervulling wordt dat geen rust kent en geen einde neemt. Dat is een motief dat de enorme industriële productie- en consumptiemachine op gang heeft getrokken en blijft aandrijven. En media en reclame spelen daar handig op in.

Onze kortademigheid kunnen we zo wel duiden, maar wat kan daartegenover gesteld worden? De sleutel voor een ander perspectief lijkt mij het inzicht dat een 'betekenisvol' leven iets anders is dan een 'voldaan' leven. Het aanboren en herwaarderden van andere, en mijns inziens fundamenteelere, lagen in onze menselijke ervaring is nodig om tot een nieuw zelfbegrip te komen. Het gaat om een nieuwe aandacht en openheid voor de aard van onze diepste en meest betekenisvolle ervaringen. Daarin komen eindigheid en begrenzing naar voren als wezenlijk voor het tot stand komen van betekenis. Denk bijvoorbeeld aan de uniciteit, oninwisselbaarheid, beperktheid en daardoor ook kwetsbaarheid van onze meest nabije relaties. Diepe vriendschap heeft iets gratis, is niet zelfgenoegzaam of prestatiegericht, neemt de pijn van het verlies erbij, enzovoort. Willen we hier nog van 'genieten' spreken, dan is het toch een 'ander' genieten dan dat van de voldaanheid. Aandacht voor de betekenisvolle dimensies van het menselijk bestaan vraagt om een 'esthetiek van de langzaamheid', een opschorting van de directe gerichtheid op behoeftevervulling, een weerstaan aan de snelle hap en de onmiddellijke sensatie.

Het is belangrijk dat er een taal ontwikkeld wordt die dergelijke inzichten tastbaar maakt, en zo bijdraagt aan nieuwe culturele leidmotieven. Kunst benadert onze existentiële vragen op haar eigen manier, en confronteert ons met de paradoxen van de moderne levenshouding. Daarom wil *Oikos* meer aandacht gaan besteden aan kunst en cultuur in strikte zin. We starten alvast met een colloquium over cultuurparticipatie op 4 mei in Gent, voorbereid door teksten in dit nummer. Vanaf volgend nummer komt er een nieuwe rubriek, toegespitst op kunst en cultuur.